

sem. Sciebam quippe domum exasperantem, populumque duræ cervicis. Oderam illos, quod semper in face discordiæ jacuissent. Ecclesiæ resistentes. Pro qua si quos labores quandoque sustinui, non me piget: sed hunc inde fructum nec speravi, nec volui. Laboravi sustinens, libens quidem, sed non hac spe præmii. Duram provinciam nactus sum, peccatis meis exigentibus. Inter cætera quibus angor, suffraganeos accepi juvenes et nobiles (469). Adjutores esse deberent, et utinam non adversarentur. Sed supersedeo: per alium malo, ut innotescant vobis mores eorum et studia, si nescitis. Dico tamen: Jus, fas, honestas, religio in nostris episcopatibus perierunt. Malum quod pro debito officii dissimulare non audeo, breviter simpliciterque intinavi: ut quod non placet providentiæ vestræ per me corrigi, per me saltem vobis, qui corrigere potestis, innotescat, ne omnino vacuum videar portare nomen archiepiscopi. Et mihi melius quidem **174** esset non ascendisse, quam sic descendere cum rubore.

2. Sed de me quæ cura? Bene quod dignus sum, patiar, tanquam male operans. Sim certe opprobrio etiam meis, sua spe nimirum frustratis, quam de me, ut sibi me præesse vellent, conceperant: dum comperiant Ecclesiæ suæ per me magis imminui dignitatem, cujus per me etiam antiqua damna restitui posse putaverant. Hæc omnia sustineo, etsi non libenter, certe patienter, ne unquam videar recalcitrare obedientiæ, pro qua etiam dare animam, si necesse sit, debere me fateor. Verum hoc sollicitudinem vestram attendere velim, creationis injuriam respicere ad creatam; et vires quas mihi subtrahitis, vobis minuitis; et contemptus meus, et dejectio mea redundat in vos. Multa habeo conqueri vobis de vobis: sed reservo ea pandenda nuntio, quem novi ad hoc satis industrium et fidelem. Significo etiam vobis sustinere nos periculum in falsis fratribus. Legati quippe schismaticorum intrant et exeunt ad quosdam de nostris liberius quam solebant, et verba tyranni Siculi familiariter admittuntur.

EPISTOLA CLXXVIII (470).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIIUM PRO ALBERONE TREVERENSIS ARCHIEPISCOPO.

Quæritur perversos quosdam et Ecclesiæ perniciosos

(469) Stephanum scilicet Metensem, Calixti II papæ ex sorore nepotem, ab anno 1120; Alberonem Virdunensem, filium Arnulfi comitis Chisneiensis, ab anno 1126; et Henricum Tullensem, Theoderici Lotharingiæ ducis filium, ab anno 1124, de quibus tamen multa laudabilia prædicantur. De Stephano vide Chronicon Metensium episcoporum in Spicilegii tomo sexto; de Alberone, tomo duodecimo ubi uterque tamen bellis gerendis nimis deditus perhibetur. Alberonis querelæ explicantur in epistola sequente.

(470) Scripta anno Christi 1139 ex Brovero.

(471) Parochiæ nomine (quod omnibus notum) intelligebant veteres diocesim episcopi.

(472) In frequentem etiam usum seu abusum appellationum Hildebertus Cenomannensis antistes epistolam 82 scripsit ad Honorium II. Vide librum III De consideratione, cap. 2.

A homines in exsequendis pravis consiliis pontificia auctoritate muniri: alios interim præsules, zelum Dei habentes, destitui, et contemni.

Amantissimo Patri et domino INNOCENTIO summo Pontifici, suus BERNARDUS, quod suus.

1. Fidenter loquor, quia fideliter amo. Nec enim sincerus est amor, ubi dubietatis scrupulus suspicionis facem retinet. Querimonia domini Treverensis non est ejus solius, sed communis multorum, eorumque præcipue, qui sinceriori affectu vos diligunt. Vox una omnium, qui fideli apud nos cura populis præsumunt, justitiam in Ecclesia deperire, annullari Ecclesiæ claves, episcopalem omnino vilescere auctoritatem, dum nemo episcoporum in promptu habeat ulcisci injurias Dei, nulli liceat illicita quævis, ne in propria quidem parochia (471), castigare. Causam referunt in vos, curiamque Romanam (472). Recte gesta ab ipsis, ut aiunt destruitis, juste destructa statuitis. Quique flagitiosi et contentiosi de populo, sive de clero, aut etiam ex monasteriis pulsati, currunt ad vos: redeuntes jactant et gestiunt se obtinuisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant. An non gladius Phinees promptissime atque justissime eductus fuerat ad condemnandum incestuosum concubitus Drogonis et Milis? Sed confusus atque retusus abiit retrorsum, scuto nimirum apostolicæ defensionis opposito. Proh pudor! quos cæchinnos res ista movit et movet Ecclesiæ inimicis, eisque etiam ipsis, quorum fortasse metu aut favore a recto tramite abducti sumus! Amici confunduntur, fidelibus insultatur, episcopi ubique in opprobrium veniunt et contemptum: quorum dum recta judicia contemnantur, vestræ quoque plurimum derogatur auctoritati:

2. Ipsi sunt enim qui honorem vestrum zelant, qui vestra pro pace et exaltatione laborant fideliter quidem, sed vereor ne inefficaciter. Quid vobis vires minuitis? quid robor vestrum deprimitis? quousque retunditis arma fidelia militantiæ vobis, humilitatis cornua erecta vestræ virtutis et salutis? Plorans, plorat desolationem suam apud Tullum Ecclesia santi Gengulli (473); nec est qui consoletur eam. Quis enim se opponat brachio excelso, torrentis impetui, summæ arbitrio **175** potestatis? Eadem se sustinere Beatus-Paulus violentiam apud Virdunum conqueritur (474), archiepiscopo jam non

(473) Vide epistolam 139.

(474) Monasterium Sancti-Pauli apud Virdunum Ordinis S. Benedicti laxatis disciplinæ regularis habitibus, in aliquam morum licentiam deflexerat. Quæ occasione Albero II Virdunensis episcopus, qui Ursoni anno 1131 successerat, illud ad Præmonstratenses transferendum curavit, Innocentio papa approbante, et tertium usque confirmante. Diu reclamavere et obstiterunt domestici illius loci conobitæ, imo ipse Petrus Venerabilis, vir alias modestissimus, ea de re apud Matthæum Albanensem graviter postulavit. His querelis Innocentius non nihil motus, causam istam in jus et discussionem revocare parabat. Sed tandem Bernardi commendatione superatus, rem totam confecit, suis litteris iterum confirmans quod fuerat ab Alberone factum.

valente eum defendere ab insania monachorum, quippe apostolicis sustentationibus amplius confortata, quasi non satis per se insanirent. Quid, quæso, novæ rationis tandem inventum est, ut quod semel bonæ famæ et vitæ canonicis vestra fuerat provida et necessaria dispensatione concessum, secundo confirmatum, tertio, ut aiunt, roboratum, rursus veniat in jus, revocetur in discussionem? siquidem et duo illa supra memorata, per vos nihilominus sancita, per vos et convulsa dicuntur. Talibus hostis non promeretur Deus; heu! non placatur ira, non conciliatur gratia, non provocatur misericordia. Pro his atque similibus necdum avertitur furor Domini; sed adhuc brachium ejus extentum, et virga illa apud Jeremiam vigilans super peccata nostra.

3. Et quidem iratus est Deus schismaticis: sed catholicis nequaquam propitius. Ecclesia quoque Metensis gravi (quod vobis *al. nobis*) bene comperitur est) episcopi et clericorum contentione periclitatur. Super quo quid decernere vobis placuerit, vos scitis: sed pax nondum est, nec proxime futura speratur. Ego (ut quod super his meæ visum est parvitati, non taceam) et hoc, et duo illa alia. Tullense dico ac Virdunense, terminanda negotia securius metropolitanato, atque convenientius posse committi putaverim, qui et omnia novit, et in multis probatus, Ecclesiæ testimonio fidelis inventus est. Alioquin videte quid illis episcopatibus faciatis (475), Metensi scilicet atque Tullensi; quia, ut verum fatear, videntur esse absque episcopis: et utinam absque tyrannis. Tales cum defensantur, sustentantur, honorantur, foventur; mirantur nimirum et scandalizantur multi, qui illa in moribus et vita eorum certissime sciunt, quæ magis essent, non dico in episcopis, sed etiam in quibuslibet sæcularibus damnanda penitus et execranda: quæ quidem et me scribere puduit, nec vos decuisset audire. Esto quod nemine accusante non possint deponi:

(475) Quæ hic contra episcopos Metensem et Tullensem a Bernardo intorquentur, intelligenda sunt de Stephano Metensi et Henrico Tullensi, siquidem sæviente adhuc Analeti schismate hæc epistola scripta est, ut supra dictum est, et quidem fere anno 1135, ut infra dicendum erit. De Stephano sic prior Appendix Historiæ episcoporum Metensium: « Domino Popponi tam Burgundionum, quam Lotharingorum, excellenti genere clarus, sed virtute et animi nobilitate clarior dominus Stephanus anno Domini 1120, videlicet anno secundo Calixti II papæ successit. Hic Calixti ex sorore nepos, cum regalia nondum ab Henrico V qui tunc temporis arcem tenebat imperii, recepisset, schismate inter regnum et sacerdotium adhuc durante, in urbe Romana ab eodem pontifice summo consecratus est, et tam pallii dignitate, quam cardinalis titulo honoratus. » (Spicilegii tomo VI, pag. 661.) Cur autem Bernardus de eo tam acerbe conqueratur, non facile est conjicere. Nam præter supradicta, de eo ita legitur in prædicta Historia: « Cujus gesta inelyta et annalibus digna enumerare et litteris explicare si vellem, ante quidem membrana deficeret quam materia. » Imo Bernardus ipse epistola 29, ipsi congratulatur ob pacem Ecclesiæ Metensi restitutam, et epistola 367, Gui-

nunquid tamen quos passim accusat fama, apostolicæ Sedis essent familiaritate speciali donandi, vel amplius exaltandi?

4. Quonam enim merito suæ vel sacerdotalis sanctitatis, vel episcopalis honestatis, obtinuit Metensis, ut et electio facta a canonicis, ad nutum ejus una cum Ecclesia libertate cassetur, et primicerius ad consilium ejus contra illius Ecclesiæ privilegia eligatur? Quam justius honestiusque, si vestræ placuisset discretioni, homo majori digno honore, debito proprioque non privaretur? Treverensem dico, quem et ab hoc, et a cæteris diocesis suæ terminandis negotiis, quasi suspectum aut minus expertum, non sine murmure multorum Deum timentium exclusistis. Credite fideli vestro, quia provincia illi, quantum comperi, omnino non expedit.

5. Hæc scribens, præsumptionis metnerem notam, si nescirem cui, et nescirem qui scribam. Sed novi ingentiam mansuetudinem vestram: novi et me notum vobis, et affectum quo hæc audeam apud vos, dulcissime atque amantissime Pater. Iterum de Treverensi, ut sciatis, qualiter nuntium ejus suscipi oporteat, et verba quæ portat: dico vobis quod magnum locum tenet in regno illo, vobis et Ecclesiæ Dei homo fidelis, et constans, et nullatenus malevolis et subversoribus assensum præbens, a quibus non deest ei frequens et satis importuna tentatio; nec deerit insultatio, si quo minus a vobis eum exaudiri contigerit. Nuntium in fine commendare volui: sed satis eum suæ honestatis commendant merita, præcipueque amor specialis et fidelis devotio, qua ipsum vobis firmiter inhærere, si non crederem, nequaquam per eum tam familiaria scriberem.

176 EPISTOLA CLXXIX (477).

AD EUMDEM PRO EODEM.

Causam Alberonis archiepiscopi Treverensis agit adversus abbatem Sancti-Maximini et monachos rebelles et contumaces.

Quomodo malitia vincit sapientiam? Nosti, pie

domi cancellario eum commendat. Crediderim certe Bernardo Stephanum displicuisse ob varios armorum conflictus ab ipso excitatos, ut Ecclesiæ suæ prædia a nobilibus intercepta repeteret, obsidiones factas, castella diruta, aliaque id genus non pauca, ut in eadem Historia describuntur, quæ magis « leunculum aliquem, » ut Bernardi verbis utar, epist. 230, quam ovium pastorem exprimerent. Cæterum Alberone primicerio in episcopum Leodiensem assumpto anno 1135 (ut quidem ex temporis rata serie conjicere est, vide notas ad epistolam 30), cum canonici electionis suffragiis alterum primicerium suffecissent alterum Stephanus propria auctoritate obtrudere voluisset; magna exinde nata est contentio, quam Innocentius dirimendam aggressus est, prætermisso metropolitanati, archiepiscopi scilicet Treverensis, iudicio: qua de re hic Bernardus apud ipsum conqueritur. Quod attinet ad Henricum Tullensem episcopum, eadem fortasse de causa apud S. Virum male audiit, nempe ob belli negotia cum Friderico comite Tullensi diutius agitata, anno tandem 1136 composita, ut ex Innocentii litteris, quas Chesnius ex Tullensis Ecclesiæ Chartophylacio evulgavit, intelligitur.

(476) Scripta anno Christi 1139.

domine, nosti Treverensem archiepiscopum? scio quia nosti. Nosti et illum Sancti-Daximini non sanctum abbatem? Puto quia non nosti. Quis dignior honore illo priori? sic nemo confusione dignior isto sequenti: et tamen iste honoratus est, ille opprobrio latus. Quid peccavit archiepiscopus? Prædam Ecclesiæ suæ recuperavit, captivam Ecclesiam de manu laica liberavit (477). Nunquid pro bono redditur malum, et odium pro dilectione? Hic quæso, hic evigilet oculus pietatis, et semotis paulisper occupationibus consideret, quantum subreptis, festucis dimicem: nisi quod hoc locus videbitur, illud dolus. Facta factis compensari oportet. Verum id quidem multum est ad me. Nam unde sufficerem pauper et modicus? sed rebus pauper et viribus, non voluntate. Æquabo ergo beneficia votis, quæ factis non possum. Desideriis dives sum, affectibus abundo. Et certe verus beneficium amplius non requirit. Nam quomodo beneficium, qui non ei benevolus sit? Porro benevolus nil sibi charius ipsa æstimat benevolentia, qua et benevolus nominatur, et beneficium est. Denique benevolentia fructus est beneficii: nisi quis forte beneficium patet quod in spe severit, aut timore dimiserit. Sed quis non videat hoc relictum, illud venditum, neutrum datum? Oportet autem beneficium, ut vere sit, esse gratuitum. Danti itaque rependi quidquam gratius ab accipiente non potest, quam si gratum habuerit, quod gratis accepit. Et hæc benevolentia creatur de benevolentia dantis in animo accipientis, beneficio quidem interveniente. Hac me fateor locupletem: hanc de corde pleno dignam profecto offero renumerationem meo benefactori; hanc devotus immolo sacrificium laudis factori omnium pro salute mei benefactoris.

EPISTOLA CLXXX (478).

AD EUMDEM PRO EODEM.

Iterum commendat pontifici negotium archiepiscopi Treverensis, ut sententiam subreptitæ obtentam, prævia meliore causæ cognitione, revocet.

Iterum supplicatio, iterum preces, et decies repetitæ non desinent. Non desistimus, quia non diffidimus. Bonam causam habemus, et æquum iudicem, qui non cunctabitur evacuare quod subreptum est, cum apparebit quod verum est; nec poterit inde ridere, qui voluit irridere: sed, ut scriptum est, *mentita est iniquitas sibi* (Psal. xxvi, 12). Hoc solet habere præcipuum apostolica Sedes, ut non pigeat revocare quod a se forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum. Res plena æquitate, et laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam et summam Sedem. Hæc sciens puer vester secure supplicat pro Treverensi, et sic instat non quasi in incertum. Ego quippe, ego hominis illius novi merita, causam, intentionem. Propter quod horum eum volunt monachi lapidare? Quia male meruit? sed fideliter adstitit, et multum servivit. Ob causæ injustitiam? sed injustum nemo, nisi injustus, causabitur. Quod de manu laica vindicavit? imo recuperavit sedi episcopali monasterium, anquam clavam de manu Herculis extorquens in manu fortiori. Ob parvitatem intentionis? sed pium

(477) Archiepiscopus nimirum Treverensis Albero monasterium Sancti-Maximini juxta Treveros, repugnantibus abbate et monachis, sibi asservit. Et contra Henricus comes Luxemburgensis, jure advocatiæ sibi temporalem ejus subjectionem vindicare conatus est. Hæc res utrosque animis disjunctis, et armis commisit, non sine magna utrorumque clade. Hoc est, quod Bernardus ait, Archiepiscopum prædam Ecclesiæ suæ recuperasse, et de manu laica captivam liberasse Ecclesiam.

(478) Scripta anno Christi 1136.

(479) Scripta circa eundem annum.

(480) Scripta anno Christi 1139. Acris est hæc

est reformare religionem in monasterio: quod ille intendit. Adsit Dominus cordi domini mei, ne iterum possit ei subripi a monachis, non tam (ut simulant) appetentibus libertatem, quam fugitantibus disciplinam.

177 EPISTOLA CLXXXI (479).

AD HAIMERICUM CANCELLARIUM.

Profitetur se beneficiis imparem, non nisi voluntatis affectu gratum esse posse.

Si verbis contendere velim ad beneficia quibus me obruitis, idem erit ac si impetitus sagittis, festucis dimicem: nisi quod hoc locus videbitur, illud dolus. Facta factis compensari oportet. Verum id quidem multum est ad me. Nam unde sufficerem pauper et modicus? sed rebus pauper et viribus, non voluntate. Æquabo ergo beneficia votis, quæ factis non possum. Desideriis dives sum, affectibus abundo. Et certe verus beneficium amplius non requirit. Nam quomodo beneficium, qui non ei benevolus sit? Porro benevolus nil sibi charius ipsa æstimat benevolentia, qua et benevolus nominatur, et beneficium est. Denique benevolentia fructus est beneficii: nisi quis forte beneficium patet quod in spe severit, aut timore dimiserit. Sed quis non videat hoc relictum, illud venditum, neutrum datum? Oportet autem beneficium, ut vere sit, esse gratuitum. Danti itaque rependi quidquam gratius ab accipiente non potest, quam si gratum habuerit, quod gratis accepit. Et hæc benevolentia creatur de benevolentia dantis in animo accipientis, beneficio quidem interveniente. Hac me fateor locupletem: hanc de corde pleno dignam profecto offero renumerationem meo benefactori; hanc devotus immolo sacrificium laudis factori omnium pro salute mei benefactoris.

EPISTOLA CLXXXII.

AD HENRICUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM (480).

Hunc acriter perstringit, utpote durum, ut qui archidiaconum non recte deposuisset; et ad æqua postulata ac pacis consilia difficilem.

Pro multis visus sum multoties scribere, fateor, propter vos, et statueram non facere ob vestram odibilem duritiam: sed charitas prævalebit. Volo vobis amicos vestros retinere, et non dignamini: volo reconciliare inimicos, et non patimini. Non vultis habere pacem: manibus ac pedibus accersitis vestram conturbationem, sed confusionem, sed depositionem (481). Multiplicatis vobis accusatores: defensores subtrahitis. Excitatis iterum in vos olim

epistola in episcopum, cui tam salutaria monita de moribus et officio episcoporum dedit in epistola 42. Hæc scripta est sub annum 1140, certe ante annum 1144, quo anno mortuus Henricus Hugonem habuit successorem ex Chronico Sancti-Petri Viti, in Spicilegii tomo II, De ejus obitu epistola 102.

(481) Suspensum fuisse anno 1136 patet ex eo, quod Hugo ex Pontiniacensi abbate Autissiodorensis episcopus apud Ferrarias a Gaufrido Caroontensi episcopo consecratus est propter suspensionem domini Henrici metropolitani, ex Historia episcoporum Autissiodorensium, cap. 55, apud Labbeum.

sopita discrimina, provocatis adversarios, patronos offenditis. Ubique apud vos pro ratione voluntas; totum pro imperio, nihil ex timore Dei. Qui de vobis non rident inimici, non conqueruntur amici? Quomodo devestistis hominem, non dico iudicio non convictum, sed nec verbo conventum? Quomodo hoc verbum scandalizabit? quot ora ad subsannandum, quot corda ad succensendum movebit? Itane putatis periisse justitiam de toto orbe, sicut de vestro corde, ut homo sic ablatum perdat archidiaconatum? Sed vos forsitan plus amatis reddere, et perdere, quam gratiam de beneficio retinere. Nolite, quæso, nolite facere hanc rem: quam qui audierint, omnes mirabuntur, nemo laudabit. Hæc vobis mordacius audaciusque quam velleis audire, scripsi: sed non ad insipientiam vobis, si velleis corrigere.

178 EPISTOLA CLXXXIII (482).

AD CONRADUM REGEM ROMANORUM.

Reverentiam Sedis apostolicæ eidem commendat.

Scripta vestra et salutationes tam devotus suscipio, quam modicus sum ad illa. Mudicus dixerim dignitate, sed non devotione. Querimoniam Regis nostræ sunt (483), et maxime illa, quam dignanter exprimitis de invasione Imperii. Regis dedecus, regni diminutionem nunquam volui: volentes odit anima mea. Legit quippe: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: et, *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (Rom. xiii, 1, 2). Quam tamen sententiam cupio vos, et omnimodis moneo custodire, in exhibenda reverentia summæ et apostolicæ Sedi, et beati Petri Vicario (484), sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio. Sunt quæ non putavi scribenda: præsertim ea fortassis opportunius intimarem.

EPISTOLA CLXXXIV (485).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM.

Non posse mitti quos Pontifex petierat monachos.

Fraterm Andream (486) lætum inculantemque suscepimus [al. recipimus], et læta inculantem de vestra incolumitate et gloria, de pace et prosperitate Ecclesiæ, de curiæ statu florente et valente, postremo de gratia et benevolentia, quæ nobis apud vos perseverat. Bene sua misericordia Deus dignatus est facere nobiscum; factis sumus lætantes. Verum quod vobis de mittendis ad vos fratribus

(482) Scripta anno Christi 1139.

(483) Scilicet querebatur Conradus quod Bernardus Lothario favisset contra ipsum.

(484) Sic vicarius Petri dicitur summus pontifex in epistola modo 346. Vicarius Petri et Pauli in epistola 243. Confer epistolam Guigonis hic in tomo sexto, et notas hac de re nostras in Sæculi secundi parte prima, pag. 362. Bernardus tamen Papam vocat Vicarium Christi in epistola 42, n. 31, in epistola 251, n. 1, et in fine libri quarti De consideratione. Confer librum secundum De consideratione, n. 16. Jesu Christi Vicarius a Jacobo cardinale in epistola 246, ad Ludovicum Juniorem inter Chesnianas, appellatur.

(485) Scripta anno Christi 1140.

(486) An Andreas frater Bernardi, monachus Ci-

placet, difficile adimplebitur, præsertim cum non sit copia personarum quæ esse solebat. Siquidem præter illos qui bini, aut terni [al. trini] ad diversa destinati sunt loca; tria ex eis nova monasteria, ex quo a vobis discessimus, integre ordinata sunt (487); et adhuc restant alia proxime ordinanda. Curamus tamen undecumque evocare, quos vobis mittamus; cupientes per omnia vestris obedire mandatis (488).

EPISTOLA CLXXXV (489).

AD EUSTACHIUM OCCUPATOREM VALENTINÆ SEDIS (490).

Hortatur, ut memor ætatis suæ, et mortis imminentis, divinique judicii, respiscat, nec pravis adulatores consiliis pareat.

Viro illustri EUSTACHIO, frater BERNARDUS.

1. Salutem tibi, vir illustrissime, etsi non scribo, opto tamen. Optare quis prohibet? Affectui nec leges imperant, nec principes dominantur. Liber est, et maxime si spiritu ducitur: quia ubi spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. iii, 17). Inde est sane ausus iste meus de præsentis, quo ad tuam Magnitudinem præsumo scribere, tanquam aliquis magnus fateor, nec jussus a te, nec rogatus nec invitatus. Sed quid si charitas jubet? Alius aliter fortassis accipiat: ego virum nobilem, quod in me est, in vera charitate decrevi his litteris suæ ipsius commonere salutis, excitare a somno, revocare ad cor, provocare ad gratiam. Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? Imo

179 nescit, quas et quantas jam divitias suæ bonitatis et longanimitatis thesaurizavit super eum misericors et miserator Dominus? Denique miseretur, parcit, exspectat, dissimulatque usque adhuc, factus sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones, tardans ferire, paratus ignoscere. Sed tu, domine, usquequo? Tu inquam, o bone vir, quousque dissimulas? quousque contemnis? Durum tibi esse contra stimulum calcitrare (Act. ix, 5). An ignoras quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Quandiu autem tu secundum duritiam tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ? (Rom. ii, 4, 5.)

2. An non secundum duritiam quidem, sed secundum verecundiam? Quid refert secundum quid pereas? O verecundia expers rationis, inimica salu-

sterciensis, ex libro primo de hujus Vita, n. 10? an idem, de quo in epistola 176? aut Andreas de Baldemento, in epistola 226?

(487) Videlicet Benedictio Dei in diocesi Lugdunensi, de quo supra epistola 173; Dunense, et Claro-Mariscense in Belgio.

(488) Volebat siquidem Pontifex Cistercienses Romæ collocare in ecclesia Sancti-Anastasi ad Aquas Salvias: qui coloniam alteram altero Bernardo duce, qui postea Eugenius III, ad Farfensem abbatem directam occupavit, et ad Aquas-Salvias posuit anno 1140, ex libro tertio Vitæ, n. 23. Vide hic epistolas 343 et 345.

(489) Scripta anno Christi 1138.

(490) Galliæ scilicet Narbonensis: alia nempe est in Hispania.

tis, totius ignara honoris et honestatis! Hæc plane illa, quam Sapiens loquitur, *confusio adducens peccatum* (Eccli. iv, 25). Itane verecundum est homini vinci a Deo, et probro ducitur humiliari sub potenti manu Altissimi? Non ita rex ille gloriosus David: *Tibi soli*, inquit, *peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris* (Psal. l, 6). Summum victoriæ genus, divinæ cedere majestati: et auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor et gloria. O perversitas! Non pudet inquinari, et abluï pudet! *Est pudor*, juxta Sapientem, *adducens gloriam* (Eccli. iv, 25); si videlicet peccare pudeat, si non pudeat vel peccasse: et ita vel sera gloria non carebis, reducens nimirum pudore quam culpa fugaverat. Secundum tenent beatitudinis locum, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xlv, 1), Honorabile tegumentum, de quo legitur: *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus* (Psal. xcv, 6). Quis mihi tribuat videre te in vestitu deaurato, ut dicamus et tibi: *Confessionem et decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento?* (Psal. ciii, 4, 2.) Revertere, Sunamitis, revertere, ut intueamur te? (*Cantic. vi, 12.*) Consurge, consurge, induere fortitudine, induere vestimento salutis (Isa. lii, 1). Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14). A mortuo tanquam qui non est, perit confessio (Eccli. xvii, 26).

3. Usquequo oblivisceris te in finem? usquequo dormis in morte, decus nobilium, fidelium fletus! Quandiū contra morem tuum pertinax, contra honorem tuum sequestris, contra salutem tuam rebellis! quid illos egregios mores, actusque tuos tuam dissimili pergis exitu consummare? Quomodo ætas ista, quam in misericordia uberi requiescere oportebat, omnium præteritorum dierum tuorum pœnas luit, nec diluit culpas? Cur, proh dolor! sola veneranda canities solita veneratione fraudatur, sola sine honore marcescit, quam vel maxime decuit honorari? Miserere animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx, 24). Etenim qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos (Psal. lii, 6). Breves dies hominis sunt (Job. xiv, 5): seni mors in januis est. Modicum habes, prorsus modicum tempus cum his qui dicunt tibi, Euge, euge. Sit etiam pro modico tibi iudicari ab ipsis, aut ab humano die, qui angelico examini jamjamque es præsentandus, qui ad tribunal terrificum Christi ipso jam defectu naturæ miserandus urgeris. Illi te oportet præparare iudicio, illi sæculo conformare, illius curiæ affectare favorem, formidare repulsam. Quid illorum sententia coarturbaris, quorum nec laude probatus, nec vituperatione reprobis iaveniris! Denique vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum (Psal. lxi, 10).

(491) Scripta circa annum 1140. — In omnibus scriptis deest, *Cameracensis*: quidam habent, *de Oisy*. Utrumque recte; nam in hac epistola mentio est de monachis Valcellarum, Ordinis Cisterciensis, quod cœnobium anno 1132 conditum est prope Ca-

4. Propterea qui te beatificant, in errorem te inducunt, dantes verba, munera reportantes. Vana hæc, atque ista: sed verba amplius. Et decipitis de vanitate in idipsum: sed tu magis deciperis, illi minus. Das quippe quod utcumque plurius est: et das ingratum, das immeritis; siquidem tua, non te diligunt. Imo nec **ISO** te, nec tua: sed quæ sua sunt, quærunt. Tua, quod poterunt, venabuntur adulationibus vanis et falsis. Molliti sunt sermones eorum super oleum, et ipsi sunt jacula (Psal. liv, 22). Et idecebat David: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum* (Psal. cxl, 5). Ab his laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur (Psal. ix, 24). Ab his ergo cavere non ego, sed Sapiens doceat. Filii, ait, *si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis* (Prov. i, 10). Attende potius illi qui iudicat in æquitate pro mansuetis terræ, quos tua non pastoralis diligentia pascit, sed sæcularis premit potentia: quam non haberes super eos ullam, nisi data esse tibi desuper. Sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum. Attende autem: *Judicium grave his qui præsumunt potentes potenter tormenta patientur* (Sap. vi, 6-7). Hoc si paves, caves; si negligis, incidis. Et, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis* (Hebr. x, 31). Avertat hoc unus et verus Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat (Ezech. xviii, 23, 32). Plura adhuc loqui fert animus, sed non fert forte auditus. Nec placent aspera, quamvis recta; et salubria, quia sunt amara, non sapiunt. Ponom itaque digitum super os meum, donec sciam ista qualiter acceptentur. Placebo autem si potero, non stilo, neque lingua, sed opere et veritate.

EPISTOLA CLXXXVI.

AD SIMONEM FILIUM CASTELLANI CAMERACENSIS (491). *Ejus tutelæ Valcellenses monachos commendat, patris donationem ab eo ratam haberi rogans.*

Cognoscens, dilectissime, nuntiante abbate Radulfo (392), de Valcellis, desiderare te nostri præsentiam atque colloquium, delectatus sum admodum tanta tui erga me devotione; nec certe ingratus benevolentiae. Noveris et meæ esse voluntatis, tuo satisfacere desiderio: sed corporali molestia impediri tam ab hujus voluntatis effectu, quam et ab aliis plurimis, plurimumque necessariis negotiis. Sed licet absens corpore, sum tamen præsens spiritu, donec quandoque fiam, Deo volente, et corpore, et spiritu: si tamen non ore tantum et lingua, sed opere diligamus et veritate. Igitur in exhibitione operis liquebit veritas dilectionis. Hoc est itaque quod rogo, ut quod de meo apud te est, fratres dico Valcellenses, et eorum ecclesiam mei gratia diligas, foveas, et manu teneas ubi necesse fuerit: ut in hoc et tuæ liberalitatis insigne præbeas documentum, et meracum. Simonem de Oisiaco laudat auctor Vita S. Gosvini abbatiss Aquicinctensis in libro ii, cap. 19. Simonis pater Hugo de Mercorio, de quo in contextu epistolæ.

(192) In vetustis libris abbreviatum est R. nomen.

ejus quam mihi promittis, charitatis clarescat indicium. Quam nunc charitatem in eo vel primum cupio experiri, si Ligeurtem, quam mihi pater tuus præsentem contulit ad opus illius monasterii, tu quoque concesseris, et donum patris tui non feceris irritum. Nos quoque quod nostrum est, de præteritis gratias agentes, et in reliquum similia sperantes, pro te tuisque illi preces fundimus, qui voluntatem timentium se facit, et deprecationem eorum exaudit (Psal. cxliv, 19). Oramus te et uxorem tuam, et omnes qui ad vos pertinent, bene valere.

EPISTOLA CLXXXVII.

AD EPISCOPOS SENONAS CONVOCANDOS, CONTRA PETRUM ABÆLARDUM (493).

Excitat episcopos ad causam religionis contra Abælardum strenue agendam.

Exiit sermo inter multos, et credimus ad vos pervenisse: quomodo videlicet apud Sanonas in octavis

(493) Scripta anno Christi 1140. — Abælardus in diœcesi Nannetensi, patre Berengario, matre Lucia ortus, primum Parisiis philosophiam Guillelmo de Campellis, deinde vero Rosselino præceptore mathe- ses, demum Anselmo Laudunensi magistro theologiam non sine invidia et admiratione didicit. Postea sacrorum Librorum interpretationem Parisiis adorsus, multos ad se discipulos traxit, inter illos vero Heloissam quamdam, Fulberti canonici Parisiensis neptem, cujus animum informando, corpus violavit. Quam quidem injuriam impatienter ferens Fulbertus, Abælardum, qui eam conjugii honore resarcire voluerat, in hospitio pernactantem fœde circumcidit. Hinc vero ambo amasii dedecoris impotentia latebras quærunt, illa Argentolii prope Parisios monialis, hic apud Sanctum-Dionysium monachus effectus. Sed ubique infestus vel infelix, in quamdam cellam monasterio vicinam, nempe Diogilum, secedit, ibique theologiam publice proficitur. At nimis iugeno suo et rationi indulgens, cum multa fidei non satis consona ventilaret, sistitur ad concilium Suessionense, Conone legato circa annum 1124 celebratum, ut infra dicitur: ibique librum suum de Trinitate seu Introductionem ad Theologiam, in qua suspecta continebantur capitula, flammis tradere compulsus, ipse in Sancti-Medardi Suessionense monasterium detrusus est, quod Vita S. Gosvini abbatiss libro i, cap. 48, male Innocentio II papa auctore factum refert, cum tum sederet Callistus II. Tandem cum Abælardo eremum petere concessum esset, in solitudinem quamdam Trecensis diœcesis se recepit, ibique oratorium construxit, primo quidem sanctæ Trinitati consecratum, deinde vero Paracleti nomine insignitum. Sed neque hic quieto esse licuit. Unde postulatus abbas a monachis Sancti-Gildasii in Britannia-Minore, diœcesis Venetensis « invenit, » ut ipse refert in Historia Calamitatum suarum, « christianos atque monachos gentilibus longe sæviores atque peiores. » Inde ergo ad suum Paracletense oratorium se iterum recipiens, ibi collocavit Heloissam cum sororibus pulsam e monasterio Argentolianensi, quod Sugerius abbas Sancti-Dionysii postliminio vindicavit anno 1127. Ibi itaque degens, ac perversa scribens docensque, iterum hæreticus audit. Interim plures ejus scripta discutunt, in primisque Guillelmus Sancti-Theoderici abbas, qui collecta errorum capitula refutavit, refutataque ad Gaufridum Carnotensem episcopum, et Bernardum Claræ-Valleensem abbatem direxit, ut ad ulciscendam fidei injuriam eos commoveret. Vide epistolam modo 326 et 327. Abælardus vero hæretici nomen non ferens, S. Bernardum, quasi tantæ calumniæ

Pentecostes vocamur, et provocamur ad litem pro defensione fidei: cum servum Dei non oporteat litigare, sed magis patientem esse ad omnes (II Tim. ii, 24). Si mea propria **ISI** causa esset, posset non immerito fortassis puer sanctitatis vestræ in vestro patrocinio gloriari. Nunc autem quia et vestra est, imo plus vestra; fidentius moneo, et obnixius rogo, ut amicos vos in necessitate probetis. Amicos dixerim, non nostros, sed Christi, cujus sponsa clamat ad vos in silva hæresum, et in segete errorum, quibus sub tutela et custodia vestra pullulantibus, pene jam suffocatur. Amicus sponsi non deseret eam in opportunitatibus in tribulatione. Nec miremini, quod ita de subito, et in arcto temporis vos invitamus: quoniam hoc quoque adversa pars in sua verusutia et calliditate providit, ut improvidos invaderet, et congrederi cogeret immunitos.

auctorem, provocat ad concilium Senonense anno 1140 convocatum. Bernardus itaque vel invitatus ad synodum accedit. Proferuntur ex Abælardi scriptis impia dogmata, quæ vel abneget si non sua; si sua, abjuret. At ille turbatus et loqui impotens, ut tradit Gaufridus Autissiodorensis in Apocalypsin; sive populi seditionem timens, ut habet Otto Frisingensis loco infra citando; sive securius esse existimans Romæ causam agere, ut ait S. Bernardus in epistola 193, quod ibi discipulos haberet cardinales et clericos, Romanam curiam appellavit. Nihilominus concilii Patres damnant errores, quorum indicem ad Innocentium summum pontificem transmittunt, variasque epistolas, quas Bernardus tam suo, quam Patrum nomine, ad ipsum Innocentium atque cardinales scripsit, quas inter videnda maxime epistola 190, in qua præcipua errorum capitula valide revincit. Exstant inter Opera ipsius Abælardi septem et decem errorum articuli, quos a synodo ad Innocentium missos testatur codex manuscriptus Paracletensis illic citatus: sed cum eos in ipsa Bernardi epistola 190 et in epistola Guillelmi hic 390 habeamus fere omnes, haud necesse visum est hoc in loco illos attexere. Præferenda sunt capitula, quæ ex codice Vaticano infra referimus, nempe tomo secundo, ante tractatum de Erroribus Abælardi. Innocentius acceptis litteris synodalibus, statim rescripsit epistolam hic ordine 194, ad Patres concilii, errores condemnantem, aliamque addidit in ipsum Abælardum sententiam proferentem, his verbis:

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, Venerabilibus fratribus SAMSONI Remensi, HENRICO Senonensi archiepiscopo, et charissimo in Christo filio BERNARDO Claræ-Vallis abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Per presentia scripta Fraternitati vestræ mandamus, quatenus Petrum Abælardum et Arnoldum de Brixia, perversi dogmatis fabricatores et catholice fidei impugnatores, in religiosis locis, ubi vobis melius visum fuerit, separatim faciatis includi, et libros erroris eorum, ubicumque reperi fuerint, igne comburi. Data Laterani, decimo octavo Kal. Augusti.

His autem litteris inscriptum erat: *Transcripta ista nolite ostendere cuiquam, donec iste litteræ in Parisiensi colloquio, quod prope est, presentata fuerint ipsi archiepiscopis.* — Abælardus itaque se Romæ condemnatum intelligens, ab appellatione destitit persuasione Petri Cluniacensis abbatis: a quo benigne exceptus, ejusdem opera cum S. Bernardo, deinde vero cum Innocentio simul et Ecclesia in gratiam rediit, et biennio Cluniaci magna cum

EPISTOLA CLXXXVIII (494).

AD EPISCOPOS ET CARDINALES CURIÆ, DE EODEM.
Monet ad vigilandum adversus Petri Abælardi errores.
 Dominis et patribus reverendis episcopis et car-

animi demissione exacto, in monasterio Sancti-Marcelli Cabilonensis, quo morbi curandi causa a Petro abbate missus fuerat, excessit e vita anno Christi 1142, ætatis suæ sexagesimo tertio, cujus eximias virtutes in extremo illo vitæ suæ cursu exhibitas exaggeravit idem Petrus Venerabilis in libri quarti epistola 21, ad Heloissam. Sunt qui Abælardo plus æquo faventes eousque delapsi sunt, ut ipsum ab omni errore immunem profitentes, primo quidem Bernardum contra larvas et umbras pugnasæ affirmant; deinde vero synodi Senonensis auctoritatem convellant; demumque ipsius curiæ Romanæ iudicium in Abælardum prolatum elevent: de quibus breviter aliquid dicendum.

I. Adversus Bernardum opponitur primo Ottonis Frisingensis auctoritas, qui « quamvis abbatem suum », ut aiunt (scilicet Ordinis sui) « in magna habuerit veneratione, tamen scribit eum ex christiænæ religionis fervore zelotypum, et ex habituali mansuetudine credulum, ut magistros, qui humanis rationibus et sæculari sapientiæ confidenter nimium inhærebant, abhorreret, et de talibus sinistram quid recitanti facile aurem præberet ». Hæc quidem Otto in libro primo de Gestis Friderici, cap. 47; sed occasione Gilberti Porretani, quæ tamen etiam in Abælardi gratiam inflectit. At cum testante Radevico in libro secundo de Gestis Friderici, cap. 11, Otto nimium Gilberto addictus, appetente morte petierit, ut si quid pro ipsius sententiâ dixisset quod quempiam posset offendere, illud corrigeretur; hoc retractatorum loco habendum est. Imo ipse Otto satis expressit in consequentibus, quid de Abælardo sentiret. Ita enim de illo scribit: « Is litterarum studiis aliisque facilius ab ineunte ætate deditus fuit; sed tam arrogans, suoque tantum ingenio confidens, ut vix ad audiendos magistros ab altitudine mentis suæ humiliatus descenderet. » Et infra: « Sententiâ ergo vocum seu nominum in naturali tenens facultate, non caute theologiæ admiscuit. Quare de sancta Trinitate docens et scribens, tres personas... nimis attenuans, non bonis usus exemplis, » etc. Adde quod Abælardus in synodo Suesionensi, Ottone ipso fatente, Sabellianus hereticus est iudicatus. Hæc pro Ottonis adversus Bernardum auctoritate. Jam secundo loco profertur Petri Venerabilis pro Abælardo testimonium qui jam citatam scribens epistolam ad Heloissam, de illo affirmat, quod « nec Germanus eo abiecit, nec ipse Martinus pauperior apparet ». Ita vere Petrus Cluniacensis extremam vitæ periodum, quam Abælardus Cluniaci exegit, describens. At nunquid de futuris ejus meritis Bernardus digladiabatur, ut contra larvas dimicasse dicendus sit? Optime Chronicon Cluniacense, in Petro Venerabili: « Abælardus, inquit, Petrus nomine, ab erroribus fidei per Petrum Venerabilem abbatem nostrum et S. Bernardum abbatem Claræ-Vallensem revocatus, quæ antea de fide dogmatizaverat perfide » (supple, abjurans), « monachus Cluniacensis factus est. Et deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina fuere... Et sicut, de Magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire solebat minime, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret.... Quare ipsum Petrus Venerabilis sollicitè commendans, » etc. Congeruntur denique plura id genus argumenta, vel ingenium viri, vel doctrinam, vel optimum mortis genus extollentia, quasi horum aliquid Bernardus sit inficiatus.

II. Contra synodum Senonensem defectus potestatis, seu jurisdictionis adducitur, quod neque

dinalibus qui sunt de curia, puer sanctitatis eorum. 1. Nulli dubium, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. Sic enim præcepit Moyses

Senonensis, neque Remensis archiepiscopi, qui concilio intererant, jus haberent in Abælardum abbatem Sancti-Gildasii diocesis Venetensis; sed Turonensis metropolita qui aberat. Verum jam ante duodecim annos in oratorium Paraclitense diocesis Trecentis reversus, archiepiscopo Senonensi suberat. Deinde eos habuit iudices quos expetiit, ut testatur Bernardus in epistola 191, nomine concilii ad Innocentium scripta. « A loco, » inquit, « et iudice, quem sibi elegerat, Sedem apostolicam appellavit. » Non enim sanctus abbas Bernardus, ut quidam falluntur, hæc in Abælardum synodum excitavit; quin ipse S. Bernardum reluctantiem et invitum eo accedere coegit, quod manifeste asserit. S. Doctor in epistolis 187 et 189; necnon Gaufridus Autissiodorensis, Abælardi quondam discipulus, qui sic Commentario in Apocalypsin loquitur: « Expetens denique Senonensem metropolitanum (Abælardus) quod in ejus ecclesia celebrandum foret in proximo grande concilium, Claræ-Vallensem causatur abbatem suis in occulto detrahens libris. Addit quoque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans ut prædictus abbas, dicturus si quid haberet ad concilium vocaretur. » Recte igitur damnatus est, cum cujusvis in consentientes sit jurisdictione, inquit Juriscons. l. ii, de Jud. Secunda quæ adhibetur machina ad labefactandam synodi auctoritatem, testimonium est Petri Berengarli Pictaviensis, qui in Apologia pro Abælardo suo præceptore adversus Patres concilii, ipsumque Bernardum a se conscripta, tam putida mendacia emovit, tamque indigna calumniarum monstra, ut mirum sit a viro cordato sustineri, vel adduci in medium adeo perditæ frontis et fidei hominem, qui venerabiles episcopos, « ebrios, canes, porcos, » aliisque probris lacessitos ridet, se ipsum non tantum ludibrio, sed justæ lectorum indignationi exponens. Sed videamus quid tandem sanior factus de S. Bernardo scripserit ad episcopum Mimatensem: « Sed cur, inquit, expleto primo volumine, secundam, ut sponderas, non texis? Quia processu temporis meum sapere crevit, et in sententiâ Abbatis » (Bernardi) « pedibus, ut dicitur, ivi. Noli esse patronus capitulorum objectorum Abælardo, quia etsi sanum saperent, non sane sonabant. Postquam igitur, inquit, a secundo libro manus torpuit, quare primum non rasisti? Fecissem hoc, inquam, nisi cassa esset industria; remaneret enim exemplaria, » etc.

III. Jam vero tertio loco adversus Romani Pontificis iudicium immatura sententiæ celeritas præsumitur, quod causa non discussa Abælardum inauditum damnaverit. Verum nonne sufficiebant Acta concilii Senonensis ad instruendam causam, cui Abælardus præsens adfuit? Quis cardinalium vel clericorum in Romana curia ipsius dogmata nesciebat, vel, si fas fuisset, a censura vindicare non tentasset auctorem, quem plurimi ex illis magistrum habuerant? Maneat itaque Innocentii sententiâ, maneat illibata concilii Senonensis et S. Bernardi auctoritas, maneat Abælardo non alia tuendi erroris ratio, quam vitæ errorisque correctio. Quam sanius certe Heloissa illa post Abælardi sui mortem a Petro Venerabili exposcit ejus absolutionem ipsius Abælardi tumulo apponendam (exstat in Bibliotheca Cluniacensi et inter Opera Abælardi); quam nonnulli texendis Apologiis incumbunt, ad errorum excusationem, quos ipse lacrymis et penitentia diluere ad ultimum non cessavit. Sed de his satis.

(494) Scripta eodem anno.

cum montem subiit: *Habetis*, inquit, *Aaron et Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad ipsos* (Exod. xxiv, 15). Illum loquor Moysen, qui venit per aquam, et non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et ideo plus quam Moyses, quia et in sanguine venit. Et quoniam pro Hur et Aaron stat zelus et auctoritas Romanæ Ecclesiæ super populum Dei, ad ipsam merito referimus, non quæstiones, sed læsiones fidei, et injurias Christi; patrum probra atque contemptus; præsentium scandala, pericula posterorum. Irridetur simplicium fides, eviscerantur arcana Dei, quæstiones de altissimis rebus temerarie ventilantur, insultatur patribus, quod eas magis sopiendas, quam solvendas censuerint. Inde fit, quod Agnus paschalis, contra Dei statutum (Exod. xii, 9), aut aqua coquitur, aut crudus descerpitur, more et ore bestiali. Quod residuum est, non igne comburitur, sed conculcatur. Ita omnia usurpat sibi humanum ingenium, fidei nil reservans. Tentat altiora se, fortiora scrutatur, irruit in divina, sancta temeratur magis quam reserat; clausa et signata non aperit, sed diripit, et quidquid sibi non invenit pervium id putat nihilum, credere dedignatur.

2. Legite, si placet, librum Petri Abælardi, quem dicit Theologiæ: ad manum est enim; cum, sicut gloriatur, a pluribus lectitetur in curia: et videte qualia ibi de sancta Trinitate dicantur, de genitura Filii, et de processione Spiritus sancti, et alia innumera, catholicis prorsus auribus et mentibus disueta. Legite et alium, quem dicit Sententiarum ejus (495); necnon et illum qui inscribitur, *Scito te ipsum*; et animadvertite quanta et ipsi silvescant segete (496) sacrilegiorum atque errorum: quid sentiat de anima Christi, de persona Christi, de descensu Christi ad inferos, de Sacramento altaris; de potestate ligandi atque solvendi, de originali peccato, de concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantia, de opere peccati, de voluntate peccandi. Et siquidem iudicatis me juste moveri, movemini et vos: ac ne frustra moveamini, agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis; quomodo qui ascendit ad coelos, descendat usque ad inferos: et opera tenebrarum, ausa prodire in lucem, arguantur a luce in lucem: ut dum qui publice peccat, publice arguetur; comprimant sese etiam alii, ponentes tenebras lucem, disputantes in triviis **182** de divinis; qui loquuntur mala in cordibus

(495) Negat Abælardus in Apologia sua, ullum librum hoc nomine a se conscriptum, ideoque « hoc contra se per malitiam vel ignorantiam prolatum » criminatur: quod etiam Chesnius in notis asserit. « S. Bernardus, » inquit, « ignoranter Abælardo ipsi librum Sententiarum attribuit in epistola 188 », quasi, libros Sententiarum a Petro Magistro scriptos Abælardo tribuerit. Sed non ita ignotus erat Bernardus Petrus, quem laudat in epistola modo 410, ut in hoc erratum laberetur. Imo nec eo tempore, quo hæc epistola scripta est, Petrus Magister Sententiarum suarum libros ediderat. Est penes nos liber ab ipso Abælardo sine dubio contextus, qui vulgo « Sic et non » appellatur, cujus inscriptionem sic effert vetus co-

suis, et in codicibus suis scribunt: et sic obstruatur os loquentium iniqua.

EPISTOLA CLXXXIX (497).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM, DE EODEM.

Animi dolorem indicat ob errorem Abælardi post schisma statim exsurgentes, quibus Pontificem occurrere monet.

Amantissimo Patri et domino INNOCENTIO, Dei gratia summo Pontifici, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. Necessè est ut veniant scandala: necesse est, sed non suave. Et ideo dicit propheta: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam*: (Psal. lrv, 7) et Apostolus cupit dissolvi, et cum Christo quiescere. Et alius quidam sanctorum, *Sufficit mihi Domine*, ait, *tolle animam meam; neque enim melior sum quam patres mei* (III Reg. xix, 4). Est et mihi nunc aliquid commune cum sanctis, in voluntate duntaxat, non in merito. Nam vellem et ipse modo de medio fieri, victus, fateor, a pusillanimitate spiritus et tempestate: vereor autem, ne non sicut pariter affectus, ita pariter et paratus inveniar. Tædet vivere, et an mori expediat, nescio; et ideo forte etiam in votis distem a sanctis, quod ipsi provocentur desiderio meliorum, cum ego scandalis et ærumnis compellar exire. Denique ait, *Dissolvi et cum Christo esse, multo melius* (Philip. i, 23). Ergo et in sancto appetitus, et in me prævalet sensus: sed in hæc miserrima vita nec ille habere quod appetit bonum; nec ego quod molestum patior, non habere valemus. Et ob hoc exire quidem ambo pari cupimus voluntate, sed non pari intentione.

2. Stulte mihi dudum requiem promittebam si quidem Leonina rabies quievisset (498), et pax Ecclesiæ redderetur. Nam ecce illa quievit, sed non ego. Nesciebam me esse in valle lacrymarum, aut oblitus fueram habitare me in terra oblivionis. Non attendebam terram, in qua habito, spinas et tribulos germinare mihi; succisis succedere novas, et rursum illis alias sine fine, sine intermissione succrescere. Audieram hoc: sed melius, ut nunc experior, ipsa vexatio dat intellectum auditui. Innovatus est dolor, non exterminatus; lacrymæ inundaverunt, quia invaluerunt mala; et expertis pruina, irruit super eos nix. Ante faciem frigoris hujus quis sustinebit! Hoc frigore refrigescit charitas, ut abundet iniquitas. Leonem evasimus, sed incidimus in draconem (499), qui non minus forsitan nocet sedens dex manuscriptus: « Incipiunt Sententiæ ex divinis Scripturis collectæ, quæ contrariæ videntur: pro qua quidem contrarietate hæc compilatio Sententiarum, *Sic et non* appellatur. » Ad quem librum an respexerit S. Bernardus cum hoc scriberet, mihi est incomperum. Porro præter illa Abælardi opera, quæ prædictus Chesnius recensuit, habemus insuper librum ipsius in Hexæmeron, Heloissæ suæ nuncupatum.

(496) Ita manuscripti emendatioris: in editis, *quantæ et ibi silvescant segetes*.

(497) Scripta anno Christi 1140.

(498) Id est schisma Petri Leonis.

(499) Petrum Abælardum.